

פרשת שמות: ויאמר לרשע למה תכה רעד?

איסור הרמת יד ואיסור הכאת נשים

א. איסור הרמת יד על חברו	
1	
<u>שמות פרק ב, יא-טו</u>	
<p>וַיְהִי בַיָּמִים הֵהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל אֶחָיו וַיֵּרָא בְּסִבְלַתָם וַיֵּרָא אִישׁ מִצָּרִי מִכָּה אִישׁ עִבְרִי מֵאֶחָיו: וַיִּפֹּן כֹּה וְכֹה וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ וַיִּדַּךְ אֶת הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַחֹל: וַיֵּצֵא בַיּוֹם הַשְּׁנִי וְהַנְּה שְׁנֵי אֲנָשִׁים עִבְרִים נָצִים וַיֹּאמֶר לְרָשָׁע לְמָה תִּכֶּה רֵעֶךָ: וַיֹּאמֶר מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ שֶׁר וְשִׁפְט עָלֵינוּ הַלְהַרְגֵנִי אַתָּה אָמַר כְּאֲשֶׁר הִרְגַתְּ אֶת הַמִּצְרִי וַיֵּרָא מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אָכֵן נֹדַע הַדָּבָר: וַיִּשְׁמַע פְּרָעָה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וַיִּבְקֹשׁ לְהַרְגֵּךְ אֶת מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פְרָעָה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל הַבְּעָר.</p>	
1	2
<u>תלמוד בבלי סנהדרין נח ע"ב</u>	<u>רש"י על אתר</u>
<p>אמר ריש לקיש: המגביה ידו על חברו, אף על פי שלא הכהו נקרא רשע, שנאמר "ויאמר לרשע למה תכה רעד?" — למה הכית לא נאמר — אלא למה תכה, אף על פי שלא הכהו נקרא רשע. (אמר) זעירי אמר רבי חנינא: נקרא חוטא, שנאמר "ואם לא לקחתי בחזקה" וכתוב "ותהי חטאת הנערים גדולה מאד". רב הונא אמר: תיקצץ ידו, שנאמר "וזרוע רמה תשבר". רב הונא קץ ידא. רבי אלעזר אומר: אין לו תקנה אלא קבורה, שנאמר "ואיש זרוע — לו הארץ".</p>	<p>קץ ידא — מאדם אחד שהיה רגיל להכות את חברו, וקנסו בכך כדאמר בפרקין דלעיל (מו, א): בית דין היו מכין ועונשין שלא מן התורה לעשות סייג וגזר לדבר.</p>
ניסוחים משפטיים של האיסור להרים יד על חברו	
3	4
<u>רמב"ם, ספר המצוות, מצות לא תעשה ש</u>	<u>רמב"ם, משנה תורה, הלכות חובל ומזיק, פרק ה</u>
<p>והמצוה השלש מאות היא שהזהיר הדיין מהכות החוטא הכאות גדולות ממיתות. ... ומזאת האזהרה היא האזהרה מהכות כל איש מישראל. אם החוטא אנו מוזהרין שלא להכותו שאר כל אדם לא כל שכן. וכבר הזהירו מלרמוז להכות ואפילו לא יכה, אמרו כל המגביה ידו על חברו להכותו נקרא רשע שנאמר ויאמר לרשע למה תכה רעד [שמות ב].</p>	<p>אסור לאדם לחבול בין בעצמו בין בחברו, ולא החובל בלבד אלא כל המכה אדם כשר מישראל בין קטן בין גדול בין איש בין אשה דרך נציון הרי זה עובר בלא תעשה, שני "לא יוסיף להכותו", אם הזהירה תורה שלא להוסיף בהכאת החוטא קל וחומר למכה את הצדיק. אפילו להגביה ידו על חברו אסור וכל המגביה ידו על חברו אף על פי שלא הכהו הרי זה רשע.</p>
השלכות משפטיות: פסול עדותו של מי שמרים יד על חברו	
5	6
<u>ראב"ן סנהדרין (גרמניה, מאה י"ב)</u>	<u>מהרש"ל, ים של שלמה, בבא קמא, פרק ח (פולין, מאה ט"ז)</u>
<p>אמר ריש לקיש כל המגביה ידו על חברו נקרא רשע. ואם תבעו לדין — קוראין אותו בית דין רשע ופסול לעדות עד שישוב מרשעתו ויעשה דין. ואם לא תבעו לדין</p>	<p>וכך נמצא בתשובת ר' חיים וזאת לשונו: על אחד שאחז את חברו בגרונו, ושלף סכין עליו, ואמר ארוץ גלגלתך. דעו, שכל רבותינו שוין בזה שהמגביה ידו על חברו נקרא רשע. ופסול לעדות ולשבועה, עד שיעשה תשובה הניכרת לרבים. ואף על פי שלא הכהו. כ"ש זה, שתפש בגרונו, והרים אגרופו עליו,</p>

אלא אדם תובעו לדין ונתחייב שבועה המגביה — אם שכנגדו מביא עדים שהגביה ידו על חבירו פוסלו משבועה ונשבע הוא ונוטל.	ורצה לדוקרו בסכין, ואם היה במקומו היינו מלקים אותו עכ"ל. וכתב המרדכי (סימן קב-קג) בשם [ראב"ן] דיש לקרותו רשע, ופסול לעדות. שכנגדו נשבע ונוטל, עד שישוב מרשעו, ויקבל הדין. והכל לפי ראות עיני הדיין.
---	---

7

שולחן ערוך חושן משפט סימן לד, סעיף ד

קוברי המת ביום טוב ראשון, כשרים. אפילו נידו אותם ושנו בדבר, כשרים, מפני שהם סוברים שמצוה הם עושים ושלא נידו אותם אלא לכפרה. הגה: ... **המגביה ידו על חבירו להכותו, פסול לעדות, מדרבנן (בית יוסף).**

ב. איסור הכאת נשים

9

שו"ת בנימין זאב, סימן פח (יוון, המאה הט"ז)

הא קמן דגדול עונו מנשא המכה אשתו כי הגדיל לעשות הרע בעיני ה' עד שהוא עובר בלאו דלא יוסיף כדכתב הרב שמחה וראה כמה הפליג להביא ראיות עד שבסוף כתב אם אין שם תקנה אחרת כופין אותו לגרש ואפי' על ידי גוים דבכה"ג גט מעושה כשר הוא ... חובטין אותו ואומרין לו עשה מה שדייני ישראל אומרין לך ... דאין לך עובר על תקנת חז"ל גדול מזו שמכה אותי תמיד ומבזה דתקנת חז"ל הוא שלא יכה אדם את אשתו ויהיה זהיר בכבודה ...

והאיש הזה אם לא ישוב מחטאתו ראוי לכל אשר שבט מוסר ביזו להחרימו בכל תוקף חרם כדכת' רבינו פרץ קול שועת בנות עמינו ממרחק נשמע על אודות בני ישראל המרימים זרועותיהן להכות נשותיהם ומי השליט באיש בענין זה להכות אשתו הלא מוזהר ועומד הוא שלא להכות שום נפש אחד מישראל וגם ר"י השיב בתשובה שהמכה אשתו רעה עושה ומג' רבנים שמיע ליה ואינן רבינו שמואל ור"ת ואחיו ר"י ז"ל שהיו בני רבינו ברוך ושמעו כי יש מבנות ישראל צועקות על זה ואינן נענות תוך הקהלות לכן גזרנו בתוקף גזרה ואלה על כל בר ישראל ליכנס בחרם לבקשת אשתו או לבקשת אחד מקרוביה הפסולין לה להעיד שלא להכות אשתו דרך כעס או דרך רשע או דרך בזיון כי לא יעשה זאת בישראל ואם ח"ו יש שורש פורה ראש ולענה אשר ימרה את פינו לבלתי היות ירא וחרד לזה הודענו לבית דין של אותו מקום כשתבוא זעקת האשה או זעקת קרוביה לפסוק לה מזונות לפי כבודה לפי מנהג בנות המקום אשר דרה היא שם לפי ערכה ויפסקו לה מזונות כאלו הפליג בעלה ממנה והלך בדרך רחוקה ואם יסכימו

8

אור זרוע, פסקי בבא קמא, סימן קסא

(אוסטריה, המאה הי"ג)

מיכן יש ללמוד שאסור לאדם להכות את אשתו וגם חייב בנזקיה אם הזיקה. ואם הוא רגיל תדיר להכותה ולהבזותה ברבים כופין אותו להוציאה. וכבר היה מעשה באחד שהיה רגיל תדיר להכות את אשתו. ונשאר מו"ר רבינו שמחה זצ"ל [= צרפת, מאה י"א] והשיב שכופין אותו להוציאה זה לשונו. אחר כותבי כתב ראשון קבל לפנינו ר' ירמיה על חתנו שהיה מכה את בתו תדיר ומבזה אותה בפריעת ראשה שלא כדת יהודים. דלחיים נתנה ולא לצער. ואפי' קונה אמה העברית כקונה אדון לעצמו כ"ש אשתו ועל כל הכאה עובר בפן לא יוסיף. ועונשו גדול ממכה חבירו כי היא יושבת לבטח אתו ודמעתי מצויה. המזיק אשתו בתשמיש המטה קא מיבעי לן בפי המניח את הכד. אבל בכל מילי דהזיקות אחריני פשיטא לן דלא גרע מאחר. ואם דבריו אמתים תקנסהו קנס חמור בין בגופו בין בממונו על מה שעבר. אמנם צריך כפרה גדולה ותכבידו עליו להבא לפי הנראה בעיניכם שיכול לעמוד שיהא מותרה ועומד מיכן ולהבא. ותטילו שלום ביניהם שלום מקויים ומסויים

<p>ותבררו שנים או שלשה שיהיו מוכיחים ביניהם. וכל קבלה שיהיה להם זה על זה ישפטו הם. ואם לא יעמוד הבעל בקיום השלום שיוסיף להכותה ולבזותה. אנו מסכימים אחרים להיות מנודה בבית דין העליון ובבית דין התחתון ויעשוהו על ידי גוים לתת גט עשה מה שישראל אומר לך כי כן הסכמתי עם חבריי שיהא גט מעושה בגוים כזה בדין ... אם יעלה חפץ השם בידכם להשלים ביניהם תתירו לו החרם שקיבל עליו לגרשה עד זמן מרווח. אם תראו בתוך הזמן שינהוג עמה כשורה תתירו לו לגמרי. ואם נראה בעיניכם שאין עצת שלום מתקיים ביניהם תפייסוהו כחכמתכם לגרש מרצונו. ואם לא יאבה יקוב הדין את ההר ... שמחה בר שמואל.</p>	<p>רבותינו הגדולים אשר בארץ לגזרתינו גזרתינו תהיה קיימת ויקויים הדבר ושלום פרץ בכמהר"ר אליא ז"ל ה"ה:</p> <p>... אמנם מצאתי בתשובות הגאונים דצריך החכם לחקור בדבר אם הדבר גורם לה ההכאות מחמתה כגון שהיתה מקללתו או מזלזלת אביו ואמו או אביה ומוכיחה בדברים טובים בעלה ולא הועיל לו דאז פשיטא דשרי ליה להכותה ולייסרה עד שתשובי מלשונה הרעה ... וכן כתב ספר האגודה שם סימן מ"א ולפ"ז כל כי האי גוונא דדמי לאיסורא שפיר אמרינן דשרי להכותה לאפרושה מאיסורא ... ולפ"ז אין לכוף שום אדם לגרש אפילו שיש מהגדולים דסברי לכוף מ"מ נראה לע"ד משום איסורא דאשת איש אין להקל והבית דין שבאותו קהל יכריזו עליו נידוי אם לא ישוב או לומר לו שמותר לקרותו עבריין כיון שעובר בדברי חז"ל הנראה לע"ד כתבתי אנכי ההדיוט העני בנימין בכה"ר מתתיה ז"ל ה"ה.</p>
---	---

האם כופים גט במקרה של אלימות הבעל?

10	11
<p><u>ר"י קארו, בית יוסף,</u> <u>אבן העזר, קנד</u> ומכל מקום, נראה לי שאין לסמוך על דבריהם ... לכפות ולהוציא ... כיוון שלא נזכרו בדברי שום אחד מהפוסקים המפורסמים.</p>	<p><u>רמ"א, דרכי משה, אבן העזר קנד, אות כא</u> ואיני רואה בזה דבריו כלל, דכדאי הם הגאונים לסמוך עליהם, כל שכן שהרמב"ן ומהר"ם הסכימו בתשובותיהם בענין הכאת אישתו, והביאו ראיות ברורות לדבריהם. גם הסברה מסכמת עמהם. ומה שלא הוזכר, אפשר לומר שהיה פשוט בעיניהם, וקל וחומר הוא מהאומר: איני זן ... וכן שלא היה בנמצא בימי הפוסקים הראשונים, ולכן לא הוזכרו, ולכן אין לדחות דברים ברורים בקש. ... ומכל מקום, נראה דטוב שלא לכופו ליתן גט אלא בדרך זה: להחרימו או לתופסו... ובדרך זה לא נקרא כפיה על הגט, רק לקיים מה שמחויב לעשות.</p>

12

<p><u>רמ"א, שולחן ערוך אבן העזר סימן קנד</u> איש המכה אשתו, עבירה היא בידו כמכה חברו. ואם רגיל הוא בכך, יש ביד בית דין ליסרו ולהחרימו ולהלקותו בכל מיני רידוי וכפייה, ולהשביעו שלא יעשה עוד, ואם אינו ציית לדברי הבית דין יש אומרים שכופין אותו להוציא, ובלבד שמתרין בו תחלה פעם אחת או שתים כי אינו מדרך בני ישראל להכות נשותיהם, ומעשה עובד כוכבים הוא. וכל זה כשהוא מתחיל, אבל אם מקללתו בחנם או מזלזלת אביו ואמו, והוכיחה בדברים ואינה משגחת עליו, יש אומרים דמותר להכותה, ויש אומרים דאפילו אשה רעה אסור להכותה. והסברה ראשונה היא עיקר. ואם אינו ידוע מי הגורם, אין הבעל נאמן לומר שהיא המתחלת, שכל הנשים בחזקת כשרות, ומושיבים ביניהם אחרים לראות בשל מי הרעה הזאת, ואם היא מקללתו חנם, יוצאת בלא כתובה.</p>
--